

ФИГУРИ НА *НАСТОЯЩЕТО*: ГРАДСКИ СИЛУЕТИ

РУСЕ, СТАРАТА МУЗИКАЛНА ГИМНАЗИЯ

ОБРАЗИ НА МОДЕРНИЯ ЧОВЕК В ПОЕЗИЯТА НА ВЕСЕЛИН ТАЧЕВ ОТ 60-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

Василена Копаранова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Доц. д-р Надежда Стоянова (научен ръководител)

В началото на тази беседа ще бъде представена фигурата на Веселин Тачев. Веселин Тачев е един от младите поети на 60-те години на ХХ век. Роден в с. Караисен, Великотърновско, но живее в град Русе, а след това и в с. Щръклево (Русенско). Поетът става известен като част от русенските поети, които наричат себе си *сърдити млади хора*¹. Техните стихотворения се приемат добре, но както литературните историци доказват, след реакции в СССР, поезията на тези автори бива заклеймена. В съвременното литературознание гласовете на тези поети се определят често като алтернативни (вж. проекта на конструиране на „алтернативния канон“ на българската литература от периода на НРБ на учените от Нов български университет), защото във времето преди 1989 г. остават нечути и отритнати. Викът, който те носят, специфичната поетика, която имат, се оказват твърде опасни за политическия строй. (Дойнов 2016в) Поради тази причина много от авторите се крият и създават т.н. самиздатски книги, които се четат само пред отбрани хора. Веселин Тачев е един от тези автори от периода, които активно се занимават със самиздатска дейност. Освен свои книги, той издава и книги на свои приятели: на Йордан Трендафилов, Иван Цанев, Димитър Вятовски, Димитър Горсов и други, което ни показва, че и у нас, както в целия източен блок, писателите търсят възможности, които целят да избегнат цензурата (вж. Дойнов 2016б: 71).

Въпреки че Тачев остава малко или повече встрани от критическото внимание, в неговите произведения се крие една нотка на бунтарство, на *сърдитост*, която цели да покаже настроението на българските градски младежи от 60-те години (вж. Кръстева 2019). Свободата, която „имат“, се оказва една заблуда, защото въпреки отмяната на култа към вожда, цензурата си остава. Критиката на Тачев обаче има не само политически характер, а е свързана и с особеностите на социалната и културна ситуация у нас във втората половина на ХХ век – с процесите на миграция между селото и града, които пораждаат и един от големите идентичностни проблеми за човека от 60-те и 70-те години на ХХ век, защото това не е само движение в пространството, а едно ново преживяване на прехода между предмодерното и модерното. В действителност, гласът на лирическият герой в стиховете на Тачев не критикува живота в градското пространство сам по себе си, а хората, които не могат да се самоопределят – те не умеят да бъдат граждани, защото носят навиците на своето село, което и тук се обвързва с традиционните нагласи; героите не могат да бъдат наречени и селяни,

---

¹ Групата сама се назовава по този начин – *сърдити млади хора*, по аналогия на спонтанното течение, зародило се във Великобритания – „Angry Young Men“, към което са включени някои автори, като: Джон Осбърн, Алън Силитоу, Джон Уейн, Джон Брейн и други. (Kroll 1961).

защото вече са привикнали към навигите на града.² Хората често иронично са представени като изгубени между предмодерното и модерното си световъзприемане, хора, които се превръщат в консуматори в града, защото не могат да усвоят идеите на новото време. Веселин Тачев създава гротескови образи чрез сблъсъка на традиционния светоглед с бохемския начин на живот, който води човекът с модерен светоглед. Преди обаче да се насочим към тези образи, е необходимо да поговорим за историята на някои от разглежданите произведения.

Фокусът ще бъде върху самиздатската книга „40 капки черна кръв“ от 1963 г., в която ще се опитаме да потърсим образа на гражданина. Ще направим обаче и препратка към стихотворението „Сегашно-историческо“ от „Стихове“ от 1964 г. – един текст, който ни предлага допълнителни щрихи към фигурата на гражданина. За разлика от публикуваната книга „Стихове“, „40 капки черна кръв“ се оказва мистериозна, тъй като много малко хора знаят за нея във времето на нейната поява. Както разказва Пламен Дойнов, тази самиздатска книга на Веселин Тачев е намерена на 08 септември 2016 г. в личния архив на Йордан Трендафилов, който през 60-те години на ХХ век е сред близките приятели на автора. Изданието има по-особен статут, тъй като не е разпространявано активно и не е дарено от Тачев на Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, за разлика от останалите му самиздатски книги. През 1963 г. приятели на поета научават за съществуването на „40 капки черна кръв“. Също така Тачев рецитира отделни стихотворения от нея на литературните четения в Русе от началото на 60-те години. Въпреки това обаче книгата остава „скрита“, защото като че ли самият Тачев не иска да се знае за нейното съществуване до 2016 г., когато като част от поредицата „Неиздадените“ на изд. „Кралица Маб“ и Нов български университет се появява в книга в съставителството на Пламен Дойнов (вж. Дойнов 2016а: 5).

„40 капки черна кръв“ се отличава със своята поетика и концепция, защото в нея се наблюдава завършеност; тя е като един самостоен авторски проект, казва Пламен Дойнов (Дойнов 2016б: 75). Написана е във време, когато Тачев е само на 22 години и ясно си личи поетиката, характерна за авторите на 60-те години, сред които поети като Константин Павлов и Николай Кънчев (вж. Дойнов 2016а: 6). Стихотворенията на русенския поет се свързват с „преоткриването на свободния стих“ и с „текстовите практики на европейския модернизъм“ (Дойнов 2016а: 6). Книгата се състои от 40 стихотворения и всяко едно е номерирано на ръка от Веселин Тачев. Сакралното число 40 ни препраща към 40-те дни, в които се смята, че душата на човек остава на земята. Стихотворенията на Тачев представят загубата на човешката душа в „разкоша“ на градските възможности (вж. например ироничното стихотворение „Нерви“ - Тачев 2016: 25). Това е *светът, видян през очите на новите млади от 60-те*. (Дойнов 2016б: 77) Това е Азът, който се отдалечава от самия себе си и наблюдава света през погледа на различни маски. Героите в произведенията на автора идват от миналото, за да се превърнат в герои на настоящето, които някъде по пътя губят себе си. Персонажите се оказват затворници между двете времена, а с това бавно и полека губят душите си.

Стихотворенията, които са подбрани от съответните стихосбирки, имат за цел да представят един ироничен поглед към градския свят. В случая изводът, до който може да достигнем, е, че градът е място на възможности, но хората, които се появяват като лирически герои, трудно усвояват това пространство, защото носят нагласите на миналото. Персонажите се оказват „градски селяни“ или „селски граждани“, които

---

² Човекът, който е отишъл в града, иска да бъде „новият“ гражданин, но той губи своите трудови навици. Ивайло Дичев казва, че мигрантът, отишъл в града, получил панелен блок с парно и Москвич, сякаш работи по-малко, защото вече се е появило разбирането за свободното време (Дичев 2005).

живеят и работят в един провинциален град, но винаги се завръщат се по родните села (вж. напр. „Сегашно-историческо“). Знаейки биографията на Веселин Тачев, както и споменаването на топонима в произведенията му (както е в „Сегашно-историческо“), можем да предположим, че град Русе е източникът на вдъхновение за поета.

Всъщност, както споменахме и по-рано, самото градско пространство не се критикува, а обект на критика по-скоро са хората, които са разколебани в знанието за това кои са те.

Ще започнем от стихотворението „Сегашно-историческо“ от книгата „Стихове“. В него се забелязва непрекъснатото пътуване между града и селото, като тук се откроява град Русе и село Щръклево: *Щръклево – Русе,/ Русе – Щръклево./ Пет автобуса/ дневно.* (Тачев 1964: 24) Непрекъснатото пътуване представя необходимостта на човека да се завръща към селото, към родното. Като цяло, това се оказва честа практика по времето на комунизма, тъй като мигрантите от първо и второ поколение имат тенденцията — особено в периоди на криза — да се прибират по селата през почивните дни, за да работят селскостопанска работа (Дичев 2005). Така обаче тяхната принадлежност изглежда объркана – те се оказват хора, чийто живот е не само физически „разполовен“ между живота в различните топоси, но още емоционално и идентичностно разколебан между личното и колективно минало и настояще:

Отиват си селяни.

Градски селяни.

Идват си

селски граждани...

Такива едни,

дето ни в село, ни в град са раждани.

(Тачев 1964: 24)

Животът на русенските селяни/ селските русенци преминава в пътуване между двете пространства. Наслагването на повторения в стиховете създава ефекта на онази рутина, от която човекът не може да избяга.

Героите в текстовете на Тачев „се отдават“ на града и неговите навици, но не черпят от възможностите, които той им предоставя. Тази емоционална и ценностна неустановеност на много от героите, представени в стиховете от „40 капки черна кръв“, често ги превръща в гротескови. Пример за това откриваме в стихотворението „Банален контраст“, в което са съпоставени образите на *учебник по патология и аутопсия* с образите на *иконостас* и *църква*. Героинята е раздвоена между своя произход и личността, която е „днес“. Гласът на лирическият говорител е негативно насочен към вътрешната дилема на персонажа – героинята е медик, но тя слуша *неделната литургия/ с два чучура сълзи/ по бузите*. (Тачев 2016: 14) Идеята за „разомагьосания свят“ на модерността е в основата на представата за модерната медицина. В текста обаче за героинята изборът обаче е свързан с голяма личностна трансформация, която предполага сбогуването с онези религиозни нагласи, които миналото е възпитало у нея.

В друго стихотворение – „Интимно“ – героинята отново е вътрешно разтерзана между светогледните модели на настоящето и предразсъдъците на миналото. Жената не успява да се отърси от предубежденията на своята прабаба – *къщичка,/ дечурлига,/ топло огнище,/ шарена хурка,/ чер котарак,/ гърненце с боб...* (Тачев 2016: 30). Лирическият говорител споделя: *Но ти още не си се отърсила/ от предразсъдъците на своята прабаба...* (пак там) Във финала обаче откриваме и бунта на личността в разбирането на Аза – младия поет, който също не успява да забрави своя произход – *Лошото е./ че и аз още не съм се отърсил/ от предразсъдъците на моя праядо!* (Тачев 2016: 30). Миналото преследва младите, въпреки опитите им да го забравят.

Представените дотук текстове ни провокират да попитаме: Защо трябва да се прави избор?; Защо трябва да се съпоставят селото и градът, миналото и настоящето? Сякаш човекът има нужда от застопорена идентичност, а миграцията вместо да открие възможности, ограничава човека, предлагайки му често само конформистки избор – за да бъде интегриран, той трябва да прилича на останалите.

С идеята за конформизма е свързано и „еволуирането“ на гражданина в други стихотворения от стихосбирката „40 капки черна кръв“. В този аспект Пламен Дойнов прави следното заключение:

Героят в лириката на Тачев е взет от масите на българската провинция, но трудно бихме го определили като „трудоу“. По-скоро е разновидност на социалистическия еснаф, който вече е започнал да вкухва от удоволствията на консумизма. (Дойнов 2016б: 82)

Покварата в произведенията често се появява чрез образите на леки автомобили, алкохол и хубави жени. Жената не е сама по себе си негативен персонаж, но чрез нея се появява демоничното, което привлича онзи наивен човек, който иска да бъде като всички останали – да се превърне в част от масата на „съвременния“ гражданин. Интересното в „40 капки черна кръв“ е, че има няколко стихотворения, които са назовани „Румба Негра“. Те са различни едно от друго, но са като своеобразно продължение на гротесковата картина на града, които превръщат човека в безпаметна марионетка. Първо произведение „Румба Негра“ например говори за уличните танци, които носят наслада за душата, но не дават пълна свобода на човека, защото той става кукла. И както всеки човек танцува различно, така различните едноименни стихотворения дават различен поглед върху хората, които обаче остават обединени от страстта, алкохола и опиата, но и от загубата на себе си. В поредицата от стихотворения „Румба Негра“ се наблюдава обобщеният образ на модерния свят и това, в което се превръщат модерните хора.

В произведенията на Веселин Тачев наблюдаваме персонажи, които са в процеса на своето превръщане в модерни субекти. Като ли всичките герои искат да се откажат от своето минало, напълно забравили, че могат да се възползват от възможностите на града, без да изгубят завещаните ценности. Така „новият“ субект се оказва герой с крехка психика и разколебана идентичност. Това е гражданинът, който се лута между селото и града не само в пространствен, но най-вече в мирогледен смисъл. По този начин „новият“ гражданин се оказва затворен в междинното пространство на пътя, представяйки така една от големите идентичности драми на българина от втората половина на XX век.

Цитирана литература:

Дойнов 2016а: Дойнов, Пламен. „Встъпление“ // 40 капки черна кръв 1963, съст. Пламен Дойнов, София: „Кралица Маб“, 2016, 5–6.

Дойнов 2016б: Дойнов, Пламен. „40 капки черна кръв от младата поезия на 60-те (Една книга на Веселин Тачев от 1963 година)“ // 40 капки черна кръв 1963, съст. Пламен Дойнов, София: „Кралица Маб“, 2016, 71–92.

Дойнов 2016в: Дойнов, Пламен. „Веселин Тачев. Биографична скица“ – 40 капки черна кръв 1963, съст. Пламен Дойнов, София: „Кралица Маб“, 2016, 93–93.

Дичев 2005: Дичев, Ивайло. Пространства на желанието, желаниа за пространство (Етюди по градска антропология), София: Изток-Запад, 2005.

Кръстева 2019: Кръстева, Гергина. „Избрано след смъртта, или посмъртното битие на поетите (Веселин Сариев, Янаки Петров, Здравко Кисьов, Гриша Трифонов, Веселин Тачев, Николай Кънчев)“ // Лично и антологично. Автоантологични модели и персонални антологийни присъствия в българската лирика от периода 2008-2017 година. Електронен източник LiterNet, 16.06.2019. https://litenet.bg/publish20/g_krysteva/lichno-antologichno/izbrano.htm (20.06.2024).

Тачев 1964: Тачев, Веселин. Стихове. Варна: Държавно издателство: Варна, 1964.

Тачев 2016: Тачев, Веселин. 40 капки черна кръв 1963, съст. Пламен Дойнов, София: „Кралица Маб“, 2016.

Kroll 1961: Kroll, Morton. The Politics of Britain's Angry Young Men. Pi Gamma Mu, International Honor Society in Social Sciences. Vol. 36, No. 3 (JUNE 1961), pp. 157–166. <https://www.jstor.org/stable/41884871> (20.06.2024).